

Mbb. ii.

(9)

VITÆ
IOANNIS DANIELIS
HERRNSCHMIDII
THEOLOGI HALENSIS
ILLUSTRAMENTA

COLLEGIT AC EDIDIT
IO. HENR. CALLENBERG
PHIL. PROF. PUBL.

Hatz in typographia instituti iudaici
C13 13 CC XXXV.

EVANGELIUM
VITA
IOHANNIS DANIELIS
HERRNSCHMIDT
THEOLOGI HALENSIS
ILLUSTRAMENTA

COLLEGI ACCEPIT
IO. HENR. CALLENBERG
PHIL. THEOL. PUBL.

Hals in topographia insidiam insidiam
CIS AD CO XXXV

***
**
*
**

V
tibu
& c
ang
pfin
ML
edit
stor
ada
doc
pra
pter
ama
erat
styl
unu
cur
tus
Hoc
nali
tis

*****:*****:*****
 * * * * *
 *****:*****

§. I.

Vitam theologi, jo. danielis Herrnschmidii, illustraturus, a die natali & parentibus eius ordiar. Hi sunt georgius adamus & catharina maria Strasheimeria. Ille euangelii minister fuit, in urbe imperali, Bopfinga, sita in Sueuia; ubi noster anno MDCLXXV die aprilis undecimo in lucem editus est. Bopfingensis huius ecclesiæ doctor etiam auus eius fuit, nomine iacobus adamus: proauus, iacobus, nærdlingenses docuit, sacrorum antiistes, filius eberhardi, præsulis apud ærtingenses. Hic exulis propter euangelicæ veritatis studium & valde amati a Luthero Pamingeri, filiam nactus erat uxorem. Iacobus libellos quosdam stylo & sensu sui sæculi exarauit. Extat unus, hunc habens titulum: *peripateticus orgiorum ethnico pontificius, iuste castigatus, iustius prostigatus, iustissime condemnatus. Hoc est, breuis dissertatiuncula de bacchanaliorum nomine, origine, progressu, placentis, laruis, excusationibus, exemplis, pœnis*

A

nis

Herrnschmidii illustraturus, ex documentis certis, mecum communicatis.

nis, ludis, choreis, symposiis, ludibriis. De se scribit in hoc libello: minimus equidem sum in ordine sacro; officium tamen facere pro viriculis non detrecto, admirari sacra pergo, non rimari. Rationem captiuo, vitam, quantum humana patitur infirmitas, corrigo; gentilium mores moros, ritus & instituta, tam voce, quam calamo, frequenter insector. -- Ceterum, si Scaliger adhuc viueret, quid, obsecro diceret de poetarum nostri temporis deastris? Habes ibi charites, veneres, cupidines, iunones, ioues, & quos non? Tales olim iuuenilis calor in metro quodam geniali mihi extorsit: quos nunc non excusos animitus volo; & doleo nunc temporis, tot libros poeticos eiusmodi demoniis penetrabiles esse. -- Saltationibus certe ludicris, inhonestis, leuibus non delector; quin in ipsis etiam festiuitatibus gamicis, ubi gaudendum cum gaudentibus, volens his abstineo. Saltus in futuram & instantaneam mortem in me iuste coercet omnem saltandi libidinem. Multorum ecclesiae ministrorum vitam

---

Symposiis, ludibriis. fideliter collecta, methodice disposita, typis publicis emissita a Jacobo Herrnschmid, ættingensi ecclesiaste Zimmermano. Tertull. l. de spectac. p. m. 633. Totum seculum satanas & angeli eius repleuerunt. Noribergæ impressum, sumptibus Simonis Halbmayeri, bibliopola. 1626.

vitam coarguit his verbis: multi sane non boni
antistites immorigeris hisce non leuiter patro-
cinantur, quia vitam doctrinae non confor-
mant. De reliqua multitudine verbis profi-
tentium Christi cultum haec narrat; eo nunc
temporis, proh dolor! res rediit, ut plures
verbi ministros audiant, pauciores audita fa-
ciant, aut non facienda fugiant. - - Gentilium
feces & voces in christianismo vides, & incla-
mas hisce: procul, o procul ite; Adria surdior
res inuenis, qui obtemperare debebant. - -
Inuini hodie pauci, vinosi plures; in aulis
praesertim, ubi multi bibendo existimationem
seruare se posse putant; in academiis praeser-
tim, ubi saepe plures egregii potatores, quam
insignes oratores. Siehe, also ist an allen or-
ten das sauffen eine gewohnheit worden. Ex
computationibus hisce fraternitates sunt in
scholis publicis. - - Multi sunt, qui, nisi col-
legia computationum quotidie frequentent, &
inter vini tormenta, nouas fraternitates, ami-
citasque veteribus iungant; - - nisi in eadem
urbe facti antipodes sordidissimo funere in vi-
cinos lectulos inferantur: parum hilariter bi-
bisse se putant. - - Memini, me audiuisse, lar-
uatum quendam, ipsis cineralibus, in loco aca-
demico templum introisse, & e diametro theo-
logi celeberrimi concionantis faciem identi-
dem respexisse: theologi nomen taceo; quia,
olim meus & Iena & Witteberge praceptor,
nunc cum domino viuuit. Quid ad haec theo-

logus? Heroico plane zelo, quo singulariter ecclesiastes ille vere augustanus flagrabat, personatum publice inclamat, & pro rostris ait: pereas, satana genimen, cum larua hac tua! Quis malus iussit te sacrum ita profanare, & ex ecclesia Dei cloacam demonis facere? Sancte Deus, propter belialem illum unicum, nos, qui sacro nunc adstamus, queso, ne punias; sed aliam mentem personato conferas. Hic, fulmine hoc ecclesiastico tactus, templo abiit, & paulo post reuersus ad suos, spiritum pro rumore exhalauit.

§. II.

In domo patris Herrnschmidius noster honeste educabatur, adhibitis ad eius primam institutionem patriæ scholæ magistris. Anno MDCXC. Nordlingam in studia missus, artes, ætati suæ convenientes, & imprimis linguas, tractauit diligentissime, usque ad annum MDCXCIII. Postea Altorfium petit, sed in itinere Heilbronnæ tantisper detentus est a gymnasi professo, theologiam & græcam linguam docente, jo. frid. Krebsio, qui operam ei excolendæ græcæ ac hebraicæ litteraturæ offerebat. Mansit itaque apud illum Herrnschmidius, concedente id ipsi patre; sine cuius arbitrio nihil unquam facere solitus est. Quid in hoc secessu egerit, ipse narrat: "muneris ipsius ratio, & in studiis grauioribus occupationes haud facile permittunt, ut

"ut multum temporis (*Krebsius*) impendat
 "informationi meæ. - - Sic solus ut pluri-
 "mum in meis versor studiis. Et sine arro-
 "gantia specie si dici potest, quicquid hic
 "hausi doctrinarum, mihi & priuatæ meæ
 "industriæ debeo. - - Hoc etsi ita sit, ut
 "dictum est, nihil tamen amitto ex ea, quam
 "ecclesiastæ debeo, reuerentia: quin immo
 "fateor, magnum ipsius nomen, & data
 "nonnunquam consilia, & incitamento &
 "usui mihi fuisse." Omnis pene opera eius
 "consumebatur in percipiendis linguis, chal-
 "daica, syriaca, rabbinica, græca, gallica &
 "italica. In philosophia tamen & mathefi posuit
 "temporis particulam, usus Weisii ductu in
 "metaphysica, Bechmanni in rerum naturali-
 "um scientia, in mathefi Euclidis, & hunc
 "inelligibilem reddentis Claii. Noscendi
 "quoque libros studiosissimus nullam neglexit
 "opportunitatem videndi & perlustrandi do-
 "ctorum monumenta. Ne esset incertus de
 "toto studiorum curriculo, Rechenbergii li-
 "bellum de studiis academicis consuluit. De
 "opusculo hoc adolescens scribebat patri:
 "quæ mea fuerat de Rechenbergii libello sen-
 "tentia, eandem & tuam esse, indelibens co-
 "gnoui, mihi que gratulor, qui hunc ipsum
 "ducem animo mihi iam præstitueram, quem
 "tu iubes eligere. - - Apparet sane ex singu-
 "lis paginis, autorem istum non alium sibi
 "proposuisse finem, cum scriberet, quam iu-

uenturis utilitatem. Itaque in mediocri-
 te ut plurimum versatur in annotandis scripto-
 ribus: -- (*dum*) quos alii, qui eiusmodi sibi sum-
 serunt labores dirigendi iuuenilia studia, sa-
 penumero colligunt pretiosissimos quosque,
 eosque plurimos, ita ut istius modi scripta
 præceptorum magnitudine, scriptorumque
 multitudine, inspicientium animos absterre-
 reant magis, quam incitent ad exsequenda
 consilia. Hic autem ita suadet, ut ne qui-
 dem videatur posse suaderi melius homini
 conditionis mediæ. Et hi tamen fere sunt,
 qui studiis incumbunt fideliter; cum diui-
 tes frangantur ipsis diuitiis, pauperes ubi-
 que reprimantur paupertate.“ Huc refe-
 rendum etiam est, quod eruditi hominis in-
 dolem, studia, officia sibi cupiuerit accurate
 & breuiter delineari: „votum, ait, de idea
 hominis eruditi, qualem ego mecum con-
 cepi, nuper autem haud satis expressi, eri-
 am repeto. Quamuis enim non potui am-
 bigere, num in id doctus quisquam scriptor
 conuerterit curas suas, id tamen dubi-
 to, num ex mea mente id factum sit, qui
 talem ideam cupii, quæ uno sub intuitu ta-
 bula quadam comprehensa officia hominis
 eruditi proponit, neque multis ambagibus
 legentis animum distrahit; id quod fere fieri
 animaduerti.“ Ex dictis etiam apparet, ut
 animus eius sese habuerit; magna certe mo-
 destia intentus erat ad patris nutum. Scri-
 psit

pfit ei in quadam epistola: "id quod bene
 „mones, dum meam in mentem introspicere
 „te velle litteris tuis ostendis, exquisita mea
 „in hac re, quam dixisti, sententia. Sancte
 „profecto affirmare possum, nunquam me
 „vel cogitationibus meis longius prouectum,
 „quam quo tuas me ducere arbitratus sum.
 „Neque ullam hoc ipso me promeritum gra-
 „tiam fateor: quicquid egi, id omne pro
 „filii obedientis officio, multa etiam præter
 „voluntatem iuuentutis vicio finistre acta esse,
 „scio. Inque eo acquiescit animus meus,
 „si mihi constar, id, quod suscipiam, a
 „mente tua non alienum fore. - - Non du-
 „bitavi, quamuis res longe a prioribus cogi-
 „tationibus meis absuit, quicquid id erat,
 „tuo committere iudicio, expectaturus ex ob-
 „sequio meo amorem tuum, cognatorum
 „nostrorum beneuolentiam, & Dei cumpri-
 „mis gratiam. - - De toto hoc negotio ad
 „tuas ego me curas conferam, ne, si aliquan-
 „do finistre quid mihi acciderit, id virium
 „confidentia mihi meritus videar." Talem
 se præbuit parenti. Nec ulla in ipso honesti
 viri animaduertebant vitia: quin peccare in
 Deum naturaliter meruit. Quare ipse non
 solum honeste viuebat, sed ab improbitate
 quoque auocabat cognatum adolescentem.
 „De eius, inquit, salute, non animæ tan-
 „tum, sed & corporis, intentis curis, quoti-
 „die cogito. Spesque me habet certissima,
 „fore,

„fore, ut fructus studii mei in ipsum die-
 „rum interuentu clarius & manifestius se om-
 „nium sistat animis & oculis.

§. III.

Sub magisterio Krebsii hucusque multa in-
 genii bonitate & diligentia assecutus, eoque
 maxime habilis factus erat ad maius curricu-
 lum recte ingrediendum. Ipse vero huc non
 properat, sed patris expectat iussa. Itaque
 pater, cum sibi tempus esse videret, fili-
 um interrogat, an in academiam se conferre
 cupiat, quoue velit proficisci. Tum hic sibi
 longiorem in secessu suo moram impedin-
 tum progressionis fore ostendit, & alias com-
 memorat rationes scholæ cum academia com-
 mutandæ. Dicit inter alia: „mirum igitur
 „non est, si ex hac solitaria vita in aliam
 „tandem transferri cupiam; ubi & aliorum
 „studia imitari, & ex doctorum virorum ore
 „excipere possim ea, quæ maiori labore,
 „mihimet relictus, ex libris colligere ne-
 „cesse habeo. Non obscure quoque signi-
 ficat, sibi studiorum sedem, quæ Halæ est,
 maxime arridere: „de eligendo loco æque
 „ego incertus sum, ac tu te esse dicis. - -
 „Halæ cum iam Baierus sit, vir inclyti no-
 „minis, atque - - ecclesiastæ, ad quem supe-
 „rioribus annis Iena bis diuerso tempore ve-
 „nerat, adprime amicus, cogitationem de
 „illa non omittendam esse, videri potest.
 „Kre-

"Krebsius, cui cum multis professoribus academi-
"demiarum magna intercedit familiaritas, rogatus literis tuis, sententiam forsan haud in-
"utilem dicturus est." Verum cuncta arbitrio relinquit parentis: cuius voluntate deinde anno MDCXCVI. Altorfium profectus est, cum coniuncto sibi propinqua cognatione adolescente, & huius liberalitate ac exiguo quodam patriæ civitatis stipendio adiutus, novum inchoavit studiorum cursum, & biennio amplius prosequutus est. Mirabili flagrans discendi cupiditate, primum philosophiæ dat operam, auditque jo. christophorum Sturmium, professorem philosophiæ naturalis & mathematicæ, atque georgium paulum Rætenbecium, logicæ & politice professorum. Huius ductu logicam discit, sub illius vero disciplina physicam percipit, mathesin, & alia. Nulli autem tam addictus erat, quam Sturmio: "Sturmii collegium
"inquit, quod habuit per quinque menses, physicum paucos ante dies est finitum. Solvi ipsi - - grato animo, multum enim exinde me profecisse intelligo. Modus docendi, quo utitur, perspicuus est ac planus, perceptuque ac conceptu non ita difficilis. In conciliandis diuersorum sententiis versatur felicissime, propriasque sententias illustrat exemplis & rationibus grauissimis. In docendo, qui ei par esset, vidi neminem, eosque probo, qui vel ipsius solius audiendi gratia

„tia hic morantur. Certum igitur est, im-
 „petrata venia tua, assiduum esse eius discipu-
 „lum, nec ulli deesse occasione, quæ offerri
 „poterit ex ipso discendi. Proximo tempore
 „incepturus est collegium geographicum,
 „cui etiam me iamdudum destinaui audito-
 „rem. Data ei tum est occasio prima medi-
 „cinæ & iurisprudentiæ ingrediendi spatia.
 Iuribus discendis deditus contubernalis ut
 diligentior esset, noster cum eo expositas re-
 petiuit legum rationes. Medicinæ professor,
 Hoffmannus, cuius filiam in lingua institue-
 bat gallica, copiam fecit suas gratis audiendi
 prælectiones. Itaque auide hac etiam op-
 portunitate usus fundamenta medicæ ar-
 tis iecit. Causam & utilitatem huius stu-
 dii aperit parenti: „quod anatomix collegio
 „interesse cœperim, nuper scripsi. Magna
 „cum voluptate mirari disco structuram cor-
 „poris nostri, stupendumque artificium, &
 „cœpisse adeo me non pœnitet, ut potius
 „summo cum studio decreuerim pergere.
 „Quare iterum te rogatum velim, ut knob-
 „lauchianum mihi mittas librum; adiungas
 „etiam precor Fernelii uniuersam medicinam-
 „ex quo libro superfliciariam saltem, quod
 „aiunt, curandorum morborum notitiam hau-
 „rire cupio. Puto enim, magnopere esse ne-
 „cessarium & utile, ut, dum ista, quæ ex-
 „tra nos & magnam partem parum frugife-
 „ra sunt, addiscimus, proprii corporis non
 „ob-

"obliuiscamur, sed potius, dum licet, eius naturam & varios casus, quibus subiectum est, pernoscamus ac peruestigemus." Theologia vero diligentiam adhibuit potissimam. Patri scribebat: studii iuxta philosophicum theologi primariam sibi curam sedere animo. Itaque theologorum recitationes assidue audiuit: D. Sontagii, nostræ ecclesiæ doctrinas tradentis; Wegleiteri, qui Burneti librum de religione explicabat; D. Langii, illustrantis theologiæ historiam: & Wagenseilii, philologi, a quo modus ostendebatur, iudæos docendi & erudiendi de Christo, ex fœderis antiqui monumentis. Inter hæc etiam sermones coram populo habere cœpit. Discessurus ex hac academia anno MDCXCII. magistri titulum consequebatur, habita sub Rœtenbeccio disputatione *de iniusta praxeos infra theoriam depreessione.*

§. IV.

Hactenus de diligentia eius, & ratione studiorum. Hæc iuuenes, quanquam se sacras litteras discere profiteantur, maxima ex parte ita tractant, ut sterilis tantum ab ipsis comparetur notitia, animus vero illorum expers maneat diuinæ veritatis & sanctitatis, quæ cum illius vera professione & usu coniuncta est. Talibus sordent idonea excutendæ securitati scripta, nec placet ipsum Dei verbum, nisi in quantum argumenta suppe-

ditat

ditat ad doctrinæ publicæ probationem, & materiam quæstus causa docendi populum. Herrnschmidio mature in manus venit Kempisii de Christo imitando libellus: quem ille sedulo legit, delectatus sermone simplici ac claro. Inde, cum postea etiam Tauleri legisset libros, bene de mystica theologia, eiusque cultoribus opinari cepit. „Mystici practici, inquit, versantur in explicatione & illustratione articulorum fidei de peccato originis, libero arbitrio, de gratia atque regeneratione, & sanctificatione. Practicos vero eos dico, qui non ad sublimes speculationes ascendunt, sed in principiis communibus theologiæ persistunt.” Mysticos scriptores etiam a Rœtenbeccio magni æstimari videbat; quod illius confirmavit opinionem. D. Langium, audiuit quidem, secus, ac memoratum professorem, & contemtim de mysticis loqui; verum illius dicta Herrnschmidii animam a vera theologia mystica non poterant alienare. Ipse quoque Langius non ita multo post libros mysticorum odisse desinit, solos fere, post sacrum codicem, lectitans illos. (*) Degentium illo tempore in academia

(*) Germanice de hac re scripsit patri:
*Als ich derohalben in Altorff studiret, ist
 der erste mysticus, den ich gelesen, Tho-
 mas Kempis gewesen, der mir wegen sei-
 ner*

demia iuuenum, qui habebantur cæteris meliores, sensus hic erat, ut dissimulare animi impotentiam, asperitatem sermonis fugere, mo-

ner einfalt und deutlichheit wohl angestanden. - - Woraus ich dann eine gute meynung von der theologia mystica und deren cultoribus geschöpffet; weilen ich die grundlehren derselben mit den regulis practicis Christi & Pauli wohl habe raumen können. Herr prof. Rätenbeck hat auch gegen die mysticos insgemein so viel respect bezeigt, das ich desto weniger von ihnen ubel zu sentiren mich unterstanden. Da ich diesen vorschmack gehabt, bin ich in herrn D. Langen damaliges collegium hist. theolog. gegangen; in welchem er sich aperte contra mysticos declariret, und gar oft sie, als ridiculos, tractiret; mus aber bekennen, das ich dadurch in dem hauptconcept von der rechten theologia mystica nicht bin irre gemacht worden. - - Wann dieses collegium im ms. noch beyhanden wäre, möchte ich wol um dessen communication auf eine zeitlang bitten. Dann es ist ein zeugnis, wie ein mann in weniger zeit sich so sehr ändern könne; sintemalen, da ich von Halle aus durch Altdorff gereiset, - - ich D. Langen rotum mysticum angetroffen.

mores præ se ferre moderatos, opus virtutis
 & prudentiæ fere summum & unicum esse
 arbitrarentur. Scribit Herrnschmidius: „hac
 „certe in academia Dn. D. - - nomen in
 „contemptum abiit, eam maxime ob causam,
 „quod non potuit obsecundare hominum
 „opinionibus, sed animi diserte pronunciare
 „solitus est sententiam. Occupavit autem men-
 „tes studiosorum admiratio istorum, qui le-
 „nem præ se ferunt modestiam, pacis religio-
 „sæ amorem profitentur, reliquosque impro-
 „bant, qui veterem nostratium zelum imi-
 „tantur. -- Domini d. -- disputatio redolet ipfi-
 „us genium, qui a laboribus valde est alie-
 „nus. Prudentia magis, quam multa defa-
 „tigazione, assecutus videtur eam, quam ob-
 „tinuit, famam. De disputatione illa alio
 loco hæc habet: „in hoc argumento ita est
 „cautus & providus, ut appareat, hominum
 „opinionem, quæ calliditatis ei hætenus no-
 „tam addidit, non esse falsam. Ipso titulo
 „prioribusque pagellis præ se fert studium - -
 „defendendi, tum ab exemplis, tum ex sen-
 „tentiis veterum recentiorumque; ita tamen
 „abusus, quicumque poterant cogitari, remo-
 „uet, obque unicum eorum rem ex sen-
 „cessare iubet, - - ut etiam illis, qui huc-
 „usque novæ isti rei acriter resisterant, præ-
 „ripuerit occasionem irascendi. Sic sane
 „utriusque partis gratiam inire velle videtur.
 Non esset sane, cur miraremur, si beatus
 vir

vir in illa ætate eam induisset mentem, quam in tot commilitonibus videbat probari, atque pro vera sanctitate fictitiæ virtutis particulam, nempe moderationis simulationem, ac calliditatem pro prudentia, esset sectatus. Quod ad inhonestum viuendi genus attinet, quod non pauci litterarum cultores amplectuntur, ab illo per totum vitæ academicæ curriculum, sicut ante illud, constanter animus eius, tam naturali bonitate, quam Dei timore, abhoruit. Ac licet tum quoque, & in illa urbe, nonnulli ad conuiciandum sanctioris vitæ studiosis viris, publica calumnia, & sua cupiditate improba, adducerentur: Herrnschmidius tamen, cum hos peccare grauius animaduerneret, in sua persistit modestia; cauens sibi, ne aliquid mali de quoquam suspicaretur, nedum diceret. Joannem henricum Maium, qui inter præcipuos viros, passos propter dominum aduersa, fuit, magni æstimauit, scriptaque eius legit diligenter. Cum a quodam homine epistolam accepisset, qua plura de diuinis rebus, earumque studio commemorabantur, rem tum minus usitatam, de ea tamen siciudicat: *li-*
teras etiam - - magna cum delectatione per-
legi. Quamuis enim idem mihi ex illis ap-
paruerit, quod olim iudicabam, nouitatem
quandam sapere, hypocrisinque redolere:
tamen ita animatus sum, ut in aliis elu-
centes pietatis fructus admirer magis, quam
de

"de industria incusem; præcipue, cum pauli-
 "nis regulis etiam hoc præceptum sit, ut
 "sermone nostri sint religione mutuaque co-
 "hortatione pleni. Inclinatoris ad celestia
 "animi documentum superest ex illo temporis
 "tractu carmen, quod anno MDCXCVII.
 "composuit de morte Christi.

§. V.

"Discendenti ex altorfina academia plenus fidei
 "vir, Rætenbeccius, hoc dedit testimonium:
 "tralatitium est hodie, & liberali modo ac
 "more passim inoleuit, testimonia vitæ ac
 "studiorum dare petereque, quo boni a ma-
 "lis dignoscantur. Sed utinam pari omnes
 "affectu peterent, aut pari iudicio darent,
 "quorum causa hic agitur! Nam si uspiam,
 "hic certe circumspeditione est opus, ne cum
 "pudore nostro & publico malo vulgatum
 "illud audire aliquando cogamur: fallimur,
 "& fallimus. Quam ipsam quoque ob cau-
 "sam in commendandis aliis parcus, quam
 "prodigus, esse malui, metuens scilicet, ne mox
 "incuterent aliena mihi peccata pudorem.
 "Nescio tamen, an lubentiori unquam ani-
 "mo testimonium cuiquam impertierim, &
 "ad scriptionem eius alacrius profilerim,
 "quam cum operam hanc meam posceret
 "iure quodam suo. - - Toto hoc, quod
 "apud nos exegit, tempore, nihil prius, ni-
 "hil antiquius habuit, quam ut collectum
 "domi

domi & in laudato gymnasio eruditionis
sua thesaurum multis accessionibus indies
apud nos auxerit. - - Quantum vero pru-
dens hic sapientiae cultor a pessimo multo-
rum more abhorreat, qui, neglectis ele-
gantioribus literis & solidioris philosophiae
studio, ad confusam quandam & superfici-
ariam eruditionem properant, crudaque de-
in, nec satis excocta studia sua in ecclesiam
sive rempublicam propellere amant, vel
inde constare satis potest, quod, cum in
modo laudato Athenæo ad fontes salutis tan-
ta & tam egregia in philosophia pariter ac
philologia fundamenta iecisset, ut, iis nixus,
ad sacram theologiam toto animo contendere
posset, philosophorum tamen scholas adeo
non fastidire voluerit, ut potius diligentil-
sime visitandas, immo nec ipsam medicinam
insalutarem relinquendam sibi duxerit; opti-
me scilicet persuasus, eruditionem solidam in-
ter unius facultatis carceres non esse com-
pingendam. Quo maiori etiam merito su-
premos philosophiae honores a facultate no-
stra antetrimestre fere est consecurus. Sed
haec inter minima laudum eius duxerim.
Illud maioris credo aestimandum, (apud me
sane potissimum) quod haec studia sua mori-
bus insuper ornare contendat; non igna-
rus, quam male sibi pariter & publico con-
sulant, qui artes scientiasque in vanam
ostentationem magis, quam in animi reme-
dium

„dium addiscere volunt. Pietatem certe &
 „modestiam, quæ radix & altrix est virtutis
 „& omnis bonæ famæ, sic colit, ut ipse sibi
 „certamen indixisse videatur, dignusque mihi
 „visus sit, quem in arctissimam amicitiam ad-
 „mitterem.

§. VI.

Visum est hoc anno, MDCIIC. pa-
 rentibus eius, ipsum Halam mittere, quo
 antea ire gestiverat. Iter ergo ingreditur cum
 consobрино, cuius teneriorem ætatem ille
 custodiebat. Huc cum peruenissent, noster
 theologiæ continuauit studium, consobrinus
 vero iura discere perrexit. Vix uno alteroue
 mense hic commoratus erat, cum familiaris
 consuetudine coniungeretur cum Antonio, qui
 locum ei primum ad mensam suam, & de-
 inde etiam in domicilio suo fecit. Viri hu-
 ius sermones, consilia monita, quantum
 Herrnschmidio attulerint utilitatem, conici
 facile potest. Insuper bibliotheca illius ei pa-
 tuit; unde ex optimis libris, pro sua rerum
 theologiarum notitia prouectiori, excer-
 psit multa, & recondidit quasi in usum fu-
 turum; quæ deinceps reddidit cum usura.
 Publicas prælectiones audiuit, quæ ipsi com-
 muni præceptorum consilio commendaban-
 tur: scilicet illas Breithauptii, ea docentis,
 quæ credere atque agere christianus homo
 debeat, & illustrantis historiam ecclesiasti-
 cam;

cam; Antonii, qui veræ doctrinæ aduersantes errores refellit, ac sacras explicuit scripturas, librosque symbolicos; Franckii, sacrum pertractantis codicem, ostendentisque, quomodo populus publicis sermonibus erudiendus sit, & quam studiorum vitæque viam ingredi ac sequi constanter oporteat iuvenes, ecclesiæ ministerio sacros. Quod hic ante omnia inculcari solet, ut ab animæ ad Deum conuersione quisque faciat theologici studii initium, id ille non neglexit. Quanto ardore doctrinæ hucusque se dederat, tanto nunc, illa haud relicta, Christum quærebat, & complectebatur inuentum. Sanctior hæc flamma indies augebatur in scholis theologorum; in quibus etiam eruditio illius & sapientia magnum cepit incrementum. Conscripsit ea mente de discrimine naturæ & gratiæ dissertationem. Discipulos aliquot nactus est in pædagogio regio, quod in suburbio glauchensi Franckius condidit; quos ille græcum docuit sermonem. Haud ita multo post alii scholæ, videlicet puellarum nobilium, datus est præceptor. Vocatur hæc gynæceum, & eundem habet auctorem, quem pædagogium. Discipulas istas Herrnschmidius præcipue in christianæ religionis elementis instruebat ad omne pietatis officium. Quam fidelem circa illas præstitit curam, vel ex eo intelligas, quod deinceps quoque, cum in Sueuia seruiret ec-

clesiæ, scripto excitauerit virgines has ad continendum, quod cœperant, studium colendi domini ac sponsi cœlestis.

§. VII.

Per Sueuiam, cuius oppidum est Bopfinga, patria eius, sicut per europæ regiones fere omnes, improbissimi de viris bonis, pietatis præceptoribus & cultoribus, sparsi erant rumores, qui multum remorabantur sanctioris disciplinæ propagationem. Huic malo in quibusdam locis mederi Herrnschmidius studuit. En particulam scriptæ ad patrem epistolæ: „ut, quid ex doctrinis, hic loci hauriendis, perceperim, tibi pateat, & simul in earum considerationem ipse perducaris eo profundius, utile arbitror, ut a quodam eorum, quos adhuc ab assensu, (*viris, per calumniam vocatis*) pietistis præbendo, detineri scias nonnullis dubiis, impetres dubiorum talium confirmationem. Certus sum, plurima dependere ab ignoratione veræ historiæ & præiudicatis opinionibus; quas fortassis mihi liceret modeste diluere, & sic obstacula, quæ remorantur boni quid, quantum in me est, remouere. - - Deus certe singulari providentia nostros professores huc exciuit; quorum tamen nullus functionem suam aucupatus est. Nec tamen immediate vocati sunt, sed Deus ordinavit media. - - De

„ - - Scha-

„ - Schadio forsan eadem tibi adhuc animo
„hæret opinio, quam apud nos diuulgatam
„fuisse memini; scilicet, quod negauerit absolu-
„tionem ecclesiasticam esse diuini iuris, aut eius
„usum nobis etiam esse utilem. Verum par-
„tim ex - - Antonii colloquiis, qui ipsi ami-
„cissimus fuerat, partim ex scripto quodam,
„quod post mortem suam edi Schadius vo-
„luit, satis perdidici, quod eius sententia
„non fuerit, institutionem confessionis & ab-
„solutionis ecclesiasticæ esse plane nullam, aut
„utramuis abolendam. Tantum vero sur-
„repisse dixit abusum, ut usus legitimi fere
„nihil superfit. Hinc ex animi doloribus
„quandoque tales voces auditæ sunt, qua-
„lis illa fuit: Beichtstuhl, Hellenpfuhl. ”
Scribens ad patrem, de suo statu non solum,
& aliis rebus familiaribus, sermocinandum
sibi esse putabat, sed utebatur hac occasione
ad illum modeste cohortandum, ut cætus
sui maiorem suscipiat curam, ac inprimis
erudiendæ in schola iuuentutis. Exempli gra-
tia aliquid apponam: „in exercitiis cate-
„chetis utique multum situm est ponderis:
„& omnino tibi & susceptori meo spiritus
„sancti apprecor gratiam, ut hac in re ve-
„stris auditoribus recte consulatis. Animi
„in doctrina & fide christiana optime insti-
„tui possunt, cum adhuc sunt teneri: &
„male actæ pueritiæ damna sentit uniuersa
„ecclesia nostra. Puto autem, externum

"apud vos ordinem facile posse accommo-
 "dari maiori zelo; quoniam multa iam sunt
 "bene instituta, nec alius subest deterior
 "nævus, quam quod prouectoris ætatis ho-
 "mines catechisationibus non interesse solent.
 "Extraordinarie autem multum commodi ha-
 "bet sedula scholarum visitatio, scholarium
 "examinatio & cohortatio; quam quidem,
 "non video, quid impediat,

§. IIX.

Cum patris famæ malos videret obtre-
 "tare, ipse erexit afflictum eius animum; ad-
 "hibito præceptorum suffragio. In quadam
 "eius epistola hæc legi: "perplacuit ipsi (*An-*
 "*tonio*) concio tua funebris, & gratularur
 "tibi de agnitis veritatibus. Censuram, quam
 "es passus, profuisse tibi iudicat: & credit,
 "tibi optime fore perspecta eiusmodi afflictio-
 "nis commoda. Nec male actum arbitra-
 "tur, quod paginæ istæ, quæ de chiliaimo
 "nonnihil habebant, exterminatæ fuerint;
 "partim, ne calumniis pateret occasio, par-
 "tim, ne aliquibus scopuli tales essent offen-
 "diculo. Præstare enim, ut pietatis causa
 "seïungatur ab his exosis quæstionibus. Se
 "autem, quæ scripseris, improbare non posse. --
 "Hortatur, ut strenue pergas in cœpto tra-
 "mite. - - Breithauptium & Franckium non-
 "dum adiui; scio autem, similiter sensuros.
 Iam audiamus quoque adhibentem percussio-
 do-

domestica calamitate parenti consolationem; quæ licet longior sit, minime tamen lectu erit iniucunda: "haud ægre percipio, quantalucta opus sit ad naturæ impetus, in tali casu reprimendos; & quod nonnisi diuina ope, eaque insensibili, quanquam in fundo cordis satis efficaciter operante, eiusmodi affectuum tumultus sedari queant. Legi hæsterna die in libello isto Buniano, quo recenset iter christiani hominis ad cælos. Perplacuit inter alia istud simile, quo referre voluit donum gratiæ, per Christum subinde suffundi piis animabus solitæ. Scribit: ostensum fuisse homini christiano parietem, iuxta quem accensus arserit ignis. Adstitisse autem aliquem, qui ex amphora, continuo labore, aquam ad ignem restinguendum profuderit. Neque tamen ignem decreuisse, sed magis auctum fuisse. Mirantem hoc spectaculum christianum deinde ductum fuisse pone parietem, & ibi conspexisse Christum, qui per foramen, in pariete occulte factum, oleo flammam alere non deserit. Sic nempe satanæ insultus sunt satis visibiles, & diuinum auxilium latitat; & nihilominus latitans illa gratia hominem reddit, suis hostibus superiorem. Valde ego probo consilium tuum, quo ex interiori cordis affectu istis literis tuis mecum loqui visum est. Et longissime absolum ab ista temeritate, qua fieri posset

"forſan, ut feuerius te iudicarem, prout tu-
 "te dicis. Ego profecto ſemper ſumma tui
 "veneratione ductus fui: &, cum per Dei mi-
 "ſericordiam in meliorem adhuc ſtatum elu-
 "ſtata ſit anima mea, qui, quaſo, futurum
 "eſſet, ut ab iſta veneratione quicquam re-
 "mitterem. Quid? quod indies diſcam,
 "tentationum horis non eſſe eundem fermo-
 "nem, qui ſolet eſſe diebus tranquillis; &
 "verba interdum durius ſonare, quam animi
 "fuerit ſententia. Quod attinet ad ipſum -
 "ſuſpicio de morte eius eſt quidem probabi-
 "lis; praſertim quando animus aeger nihil
 "non metuit. At mihi ne minimum qui-
 "dem extorquere potuit aſſenſus. Cuius rei
 "ſatis bene fundatas cauſas habeo; quas au-
 "tem nunc recensere nec poſſum, nec con-
 "ſultum reor. Fundamentum ſpei noſtrae
 "diuina debet eſſe miſericordia & longanimi-
 "tas, quae per multas ambages quarit homi-
 "nes, nec ob unum alterumue facinus con-
 "feſtim in aeternas abiicit miſerias. Credi-
 "mus utique, Deum ſerio velle & cupere
 "omnium hominum ſalutem, & per longa-
 "nimitatem ſuam eos vocare ad penitentiam;
 "cur igitur in hoc vel illo longanimitatem
 "iſtam in principio ſtatim deficere ſuſpice-
 "mur? Utique non absolute aut absque ratio-
 "ne hanc nobis polliceri debemus - - (*longa-*
 "*nimitatem.*) Enim vero, ſi res proximi agitur,
 "nec propriae ſecuritatſ ſubest excuſatio, li-
 "cet

"cet tum magnifice sperare de Christi bene-
 "ficiis in peccatores etiam miserrimos, quam-
 "diu patet hoc pœnitentiæ theatrum, amplif-
 "sime sese expandentis. Nondum deprehen-
 "do in - - (N.) ea - - (*obdurati animi*)
 "signa, quæ mihi eripere queant omnem
 "spem conuerſionis. Namque, uti ipse noui-
 "ſti, imprudens fere in laqueos diaboli inci-
 "dit, nec conscius satis erat impendentium
 "exinde periculorum. Absit autem, ut pro-
 "pterea credam, Deum promiscue agere in
 "condonandis peccatis, & non adeo graui-
 "ter irasci sceleribus, etiam ab inscio com-
 "missis. Abhorret Deus ab omni iniquitate;
 "& abominabilis ipsi est quiuis peccator.
 "Ideoque necesse fuit, ut inter Deum & ho-
 "mines interueniret mediator ille summus,
 "qui supremam & iustissimam patris sui de-
 "mulceret indignationem. Vi huius satisfa-
 "ctionis, quam Christus præstitit, idem ille
 "sanctissimus Deus homines amat, cum ad-
 "huc sunt ipsius hostes, eosque undique con-
 "quirit, & ad filii sui beneficia attrahit, Joh.
 "VI. 44. Absque qua tractione patris ne-
 "mo unquam saluus fieret: quam etiam tra-
 "ctionem, per verbum fieri solitam, præ-
 "cedunt & plurimi alii gratiæ præuenientis
 "actus. Itaque, quantum scimus de recon-
 "omia salutis humanæ, tantum in solatia nô-
 "stra vocare licet; cum non temere, sed
 "per fiduciam, in merito Christi locatam,

„eo erigimus animos. Neque tamen negare
 „debemus, quod viæ domini sint imperscr-
 „tabiles. Imponamus digitum labiis nostris,
 „& toleremus impositum iugum; quod,
 „quamuis onerosum sit carni, Christi verbo
 „nihilominus suaue est & leue. Siquidem,
 „quod spectat ad dubium tuum de crucis talis
 „immissione, fateor certo sensu, me tibi non
 „posse repugnare. Piaculum esset, credere,
 „quod sanctissimus Deus irriter quasi aliquos
 „homines ad patrandam mala, quo sic calami-
 „tas accidat iis, quos ipse probatos reddere
 „cupiat. Longissime recedat hæc cogitatio.
 „Interim negari nequit, eiusmodi mala,
 „per propriam hominum prauorum libidi-
 „nem commissa, a Deo ita determinari, ut
 „huic vel illi fiant crux salutaris. Si aliter
 „sentiremus, certe præuaricaturi essemus in
 „generationes filiorum Dei omnes, quæ un-
 „quam extiterunt. Iacobus sane a filiis suis
 „multa pertulit. Ecquis neget, afflictiones
 „istas a Deo directas fuisse in salutem ipsius
 „animæ? At etiam, quis audeat inficiari,
 „prauitatem illam, quæ tot calamitates
 „creauit Jacobo, non a Deo provenisse,
 „sed a diabolo? Attendamus saltem ad uni-
 „cam Iosephi, per scelus venditi, historiam.
 „Idem reperimus in historia Davidis,
 „Absolom fugati: quod infortunium, Deus
 „ipse prædixit, a se iri excitatum; cum tamen
 „scelera Absolomi ipse nec intenderit, nec
 „eo-

„corum ullo modo autor fuerit. Iobo
 „cum per prædones arabes auferrentur iu-
 „menta sua; diabolo instigante, id factum
 „esse, ipse textus sacer docet. Interuene-
 „runt autem multa prædonum peccata. Et
 „tamen nemo negauerit, afflictionem Jobi
 „& hanc, & reliquas, per satanam illatas,
 „fuisse a Deo, & scopum habuisse optimum.
 „Hæc nisi crederemus, quomodo tranquilla
 „esse posset conscientia in quacunq;ue crucis
 „specie: cum ubique intercedat aut satanæ,
 „aut mundi, siue malorum hominum, aut
 „carnis malitia; & per hos ipsos, sua natu-
 „ra pessimos, hostes procudantur ista tela,
 „quæ in pios coniiciuntur? Cæterum in eo
 „consentio, quando patri alicui per filii fa-
 „cinus aduersi quid accidit, conscientia va-
 „rios inferri posse morsus, ob aliquam qua-
 „si, quæ subit, culpam propriam neglectæ,
 „aut non satis curatæ, disciplina, &c. Et
 „ex hac cogitatione dolorem grauissimum
 „oriri, facile video. Sed nimirum & Jaco-
 „bi crux parem secum habebat calamitatem.
 „Esto, subesse talem culpam; resarciri pot-
 „est per pœnitentiam. Pœnitentiam amari-
 „tudinis multum sub suo complexu contine-
 „re solere & debere, non ignotum. Tan-
 „dem & illud scio, quod in eiusmodi casu,
 „qui tibi obtigit, quando ad multas tristitia
 „rationes responsum est, maneatamen mœ-
 „sta pro - - (N.) salute temporali & æterna
 „sol-

„solicitude; imo quod maneat, etiamsi cen-
 „ties de mœstitia, animo eiicienda conuictus
 „sit intellectus. Hoc vero idem ipsum est,
 „in quo ipsum, uti loquuntur, formale ve-
 „ræ crucis quærendum est. Quippe in hac
 „solicitudine operosa est dilectio erga deper-
 „ditum, luctatur in discrimen adducta fi-
 „des, acuuntur preces, augetur rerum præ-
 „sentium & mundanarum contemptus, incre-
 „menta sumit patientia, spes cum despera-
 „tione certat, & vincit. &c. Quæ omnia
 „sunt criteria veræ & salutaris crucis. Quod-
 „si in anima ita possent obtutui intellectus
 „exponi, quomodo hic in charta consignari
 „possunt; amitteret crux formam suam.
 „Sed, ut in principio dixi, naturæ ebullitio
 „semper est sensibilior, quam gratiæ con-
 „seruatricis blandus calor. Et Deus T. O.
 „M. in suis quoque operationibus non, nisi
 „a posteriori, videri potest; h. e. post supe-
 „ratos conflictus, in memoriam & perce-
 „ptionem mentis demum subintrant recorda-
 „tio & consideratio auxiliorum, a Deo præ-
 „stitorum. Sic omnes psalms, qui solatia
 „aduersus afflictiones exhibent, sunt aut hu-
 „ius generis, ut ad præterita recurrant tem-
 „pora, & in mentem reuocent methodum
 „diuinæ opis, alias obseruatam; aut ita sunt
 „comparati, ut recenseant sub finem cala-
 „mitatis cuiusdam, quomodo Deus in ista
 „auertenda egerit. Ita ego sum persuasissi-
 „mus

„mus de hac domini via: &, post hanc ex-
plicationem sententiæ meæ, arbitror, te haud
„difficiliter mihi esse accessurum, &c.

§. IX.

Iussit eum pater perscribere modum, quo Franckius agat cum iis, qui ritu ecclesiastico, ante sacram cœnam, confessionem edant peccatorum. Respondit ille: *aliquoties a me petisti, ut tibi enarrem modum, quo utitur - - Franckius in administranda absolutione. Interim varia mihi interuenerunt impedimenta, quæ volentem alioqui retraxerunt ab eiusmodi narratione. Hodie id præstare instituo; quia recens mihi est recordatio verborum, quæ adhibuit in me absoluen- do. Ceremoniæ usitate hæ sunt. Hora ad primam pomeridianam media campanæ pulsus signum datur conueniendi in templum. Congrediuntur peccata confessuri, & subsellia circa altare occupant. Canitur hymnus; sub cuius ultima stropba - - Franckius ex sacrario prodit, & altare conscendit. Tum cohortationem orditur ad præsentem, argumento sermonis undecunque desumpto. Hodie illuc redibat sensus: Christum esse pastorem illum bonum, qui vitam suam det pro ouibus. Huius memoriam perpetuo esse retinendam. Ad eam autem singulari affectu subinde redintegrandam peculiarem vim habere sacramentum eucharistiæ; quippe in cuius institutione Christus bis iusse-*
rit

rit meminisse sui. Neque vero Christi mentem esse, ut homo cerebrina solummodo recollectione historiam istam recolat; sed ut tum ad remedium efficacissimum, peccati morbo applicandum, inseruiat, quicquid ipse passus pro nobis legatur & cogitetur. Ingens huic recollectioni subesse solatium. Ast ad securos id non pertinere. Solutio enim non esse opus iis, qui de peccatis suis nunquam serio fuerint anxii, &c. Finitur sermo precatione, flexis genibus prouinciata ex animo: & iterum post benedictionem istam: dominus benedicat tibi: concinitur hymnus. Inde digrediuntur - - Franckius & - - Freytingshausen, adiunctus eius, ad suam quisque sedem, iste in sacrario, hic pone altare. Confessuri utrinque accedunt ordine fortuito & promiscuo. Sacrarium intrant seorsim singuli, singuli quoque confessionem recitant, & absolutionem accipiunt. Atque ita uno egresso, introit alius. Tum vero - - Franckius cum quolibet agit pro iudicio suo, & pro consentis viuendi ratione. Primis annis non semel factum est, ut ex ipso sacrario domum remiserit aliquos, denegata absolutione, cum conscientia non permitteret eos illa impertiri. &c. Gustato sermone diuino, cupiebat eo suos etiam fratres ac sororem innutriri. Sic ergo patri suadet: fratres meos & sororem meam optarim studiose erudiri in sacris literis, ut memoria comprehendant partim psalmos, partim alia eximia dicta, dum viget
me.

memoria. Hoc solum olim proderit; reliqua ut plurimum discuntur in spem obliuionis.

§. X.

Autumno anni MDCXCIX. Dresdam profectus est, iussu præceptoris, Franckii. Periculose agrotabat militum præfectus, qui, nullo mundum numine regi credens, vitam traduxerat turpiter. Cum vero suum animadvertisset discrimen, cepit respiscere. Id Franckio nunciauit G. & petiit, ut mittat aliquem, cuius colloquio magis posset excitari. Tum ille, ut dixi, Herrnschmidium ablegauit; qui non solum agro viro se pium ac prudentem præstitit monitorem, sed confirmauit quoque matronam illam: cuius proinde litteris valde laudatus est.

§. XI.

Iam publici muneris tempus imminebat Herrnschmidio, cum ipse id ignoraret, liber ab illa cura, qua ætatis huius iuuenes fortunarum suarum quærunt sedem. Sub finem ætatis iuebatur cum cognato Argentoratum adire, & ibi continuare studiorum cursum. Non satis Halæ valebat uterque; & præterea hic cum Gallis versandi cupidus erat, linguam eorum discendi gratia. Hæ consilii memorantur causæ. Id cum Franckius intelligeret, arcessito Herrnschmidio dixit: consilium

lium sibi esse, eum sibi adiungere socium in procurandis professionis theologicæ & aliis negotiis, sicut in ecclesiastico munere secum sociauerit Freylinghusium: eo discrimine, ut, quam hic publice, eandem ipse priuatim, sine titulo, præstet operam. Se a pluribus annis labori, quem Christi amor poscat, dedisse torum, & incepta sua Deum ex gratia optime secundasse. Ad exteros etiam sibi aditum patefactum, qui se inuisant, aut literarum commercio utantur. Isti labori, cuius pars non minima administratio glauchenfium institutorum, se breui succubiturum, nisi fidos homines ad manum habeat. Se igitur ipsum in domum suam recepturum; laborem non impositum iri alium, quam ex quo ipse etiam proficere possit: hoc pacto eum peruenturum ad experientiam multarum rerum, quæ ipsi olim in suo munere allatura sint utilitatem.

§. XII.

Nondum annus abierat, post huius muneris ingressum, cum in patriam euocaretur. Rumor falsus de morte eius ad Haackium, ecclesiasten bopfingensem, iniqua confidentem valetudine, perlatus, effecit primo, ut illum pæniteret non declarati Herrnschmidio consilii de ipso sibi adiungendo; mox ut illud patri eius, magistratui & populo aperiret. Dicebat: se in vicinia quidem facile in-

inventurum plures studiosos juvenes, qui am-
 babus manibus oblatam spartam accepturi
 sint : sed illos nec doctrina, nec vitæ sancti-
 tate recte instructos; quales tamen quærat,
 utpote aptos amplificandæ Dei gloriæ, & ec-
 clesiæ docendæ. Dotes autem illas in Herrn-
 schmidio reperiri. Haackii petitioni protinus
 annuit senatus, iussitque, re populo cupide
 approbata, Herrnschmidii sententiam de hac
 re explorare. Itaque pater, illius nomine, ad
 filium scripsit, & inter alias rationes acceptan-
 di muneris, hanc protulit in medium : ibi
 & in vicinia ab ipso multum boni effectum
 iri. Neminem ei restitutum; quia ipsi non
 male opinentur de Hala & Glaucha, quin
 eos (*halenses doctores*) studeant imitari. Fi-
 lius, sub precibus, coram domino, confide-
 ratum consilium totum ad ordinem theo-
 logicum detulit, afferens simul argumenta
 in utramque partem. Adicio aliquid
 ex epistola ejus ad decanum illius ordi-
 nis, Antonium, die IIX. decembris per-
 scripta: se nullius sibi conscium esse dubitationis
 de suscipiendo ecclesiastico officio, & specia-
 tim hoc, quod jam offeratur. Nam licet sibi
 subinde scrupulus injiciatur, eum tamen sta-
 tim evelli. Quod animum præcipue moueat,
 amorem esse in parentes, patriam, cunctosque
 regionis istius incolas. Quemadmodum cupi-
 at ceptum in illis bonum opus suo ministe-
 rio

rio & exemplo amplificare ; ita se misereri-
 ciuum : simpliciores retinere vana sua studia,
 a majoribus accepta ; ecclesiæ ministros illi-
 us tractus partim malos esse, partim exemplum
 expectare. Eodem die Breithauptius & An-
 tonius, commoti maxime Haackii impensissi-
 mis precibus, consenserunt, ut his Herrnschmi-
 dius obsequatur : Franckius autem adhuc se-
 cum luctabatur, usque ad diem posterum,
 quo illi indicabat : se noctem cum sollicitu-
 dine quadam transegisse ; tandem animum a
 Deo tranquillatum recordatione discedentis
 olim quoque tantisper Antonii. Eodem mo-
 do fieri posse, ut ipse etiam, administrato per
 aliquot annos ministerio ecclesiastico, a Deo
 sibi reddatur. Consensum theologorum ille
 die decembris octavo bopfingensibus nunci-
 avit ; qui die vigesimo literas publicas conscrip-
 serunt, quibus venire ad ecclesiam pascendam
 iubebatur. Haackius in gaudio ad patrem illius
 scribebat : probasse hoc ipso filium, se non
 suæ, sed Christi rei studere ; cum, postha-
 bita splendida dignitate, quam academia pol-
 liceatur, obsequutus esset voci cœlesti : ibis,
 quo te misero : quam B. vir, ob veritatem,
 in patria & alibi, imprimis A. a ministris
 ecclesiæ vexatus, & crimine infamatus hære-
 seos, his vertis exposuerit : fac, te doctissi-
 mum esse, atque alterum longe supergredi
 eruditione ; ne minimum quidem ministerium
 ideo

ideo detrecta, si homines ex lege officii id tibi volunt demandare. Interim ille aliquandiu retardebatur, nec tam cito, quam postulabatur, poterat Hala discedere. Quare Haackius, cui per valetudinem non licebat munere perfungi, vehementer questus est de mora. Extant manu eius tum scripta verba, quæ causam produnt, cur alios sacri ministerii candidatos tantopere averfatus sit. Dicit: prorsus illos ita animatos, ut, tanquam mortui, mortuos sint sepulturi; quæ formula loquendi adhibita fit in Franckii, viri divini, Nicodemo, libello, qui sibi auro carior, & quo ille de tota ecclesia evangelica, inprimis de ejus doctoribus, bene meritus fit. Februarii die quarto iter ingrediebatur, fufis cum Franckio precibus, in quibus iste, quod supra narraimus, coram Domino repetiit, & tam fidenter expetiit reddendum sibi aliquando Herrnschmidium, ut hic testetur, se mirifice ejus dictis commorum, & nunquam credidisse, se diu Bopfingæ mansurum. (*)

§. XIII.

(*) Bey dieser gelegenheit erinnere ich mich, wie sonst gar oft, daß, als mich der Herr Prof. Francke, bey meiner abreise, mit einem gebet dimittiret, er eben die oben gesetzte gedanken, mit

§. XIII.

In vicina quadam academia diebus nonnullis transactis, iter proferebatur. Sed ex primo diversorio æger eo rediit, & mansit ultra mensis sequuti dimidium. Non corpus solum morbo conflictatum, sed animus quoque multum perpeffus est; quod apparet ex cantico, tum composito: faciet bonus fidelisque Deus. (*) Reconualefcens adventu amici cuiusdam, Jæsteli, non parum recreabatur, & tractatum scribebat, ni fallor, de statu ordinis theologicæ halensis inscriptionum. Propositum scribentis fuit, refutare incredibilia mendacia, passim disseminata, & a malevolis admiffa pro veritate. Cum professor quidam in colloquio mentionem fecisset laudabilis

besonderm nachdruck ausgesprochen, und zwar mit zeichen einer gewissen innerlichen versicherung. Welches dazumal, und hernach, so oft ich daran gedacht, eine ganz eigene impressio in meinem hertzen gemacht; so daß ich nie geglaubet, in Bopfingen zu bleiben, sondern vielmehr gedacht, und nicht selten gesagt: ich würde nach erwan 10 jahren anders wohin kommen.

(*) Er wird es thun der fromme treue Gott. in Freylinghaus, gefangbuch. P. 1. pag. 617.

bilis principis Saxoniae, Ernesti Pii, Herrnschmidio hortandus videbatur Franckius, ut a gothanis amicis materiam scribendae vitae illius colligendam & ordinandam curet, addita ratione: *esset exemplum maxime convin- cens nostris principibus; quia erat & bonus christianus, & bonus princeps, prudens & dives &c.* Hic professorem, qui theologiam docuit, ita se gerere vidit, ut magnum inde cepit dolorem. Tractans argumentum de haereticis angelicis, triplex genus eorum commemoravit: pontificios, qui adorent angelos; iudaeos, idem facitantes; & pietistas: idque tam ludibriose, ut auditorum coetus indecentem ediderit risum, quem ille studiose captauerit. Memorat ille porro: virum istum promississe, se emendationi sui, operam daturum; sed, cum se iam firmiter tenere professionem existimet, nihil eum praestare. Huic demandatum fuisse munus solennes habendi conciones, quibus poenitentia hominum excitetur; quas tam coacte recitare dictus sit, ut plus destruxerit, quam effecerit. Alium etiam doctorem, a cuius latere magna cetera theologiae studiosorum haerent, non solum ridicula, sed obscena quoque in medium adferre solitum esse. Quare mirum non esse, tam pudenda patrasse studiosos, quae ipse in aede sacra illis a professore audiuerit exprobari; exempli gratia, quosdam in eam turpitudi-

nem venisse, ut scorta, vestitu virili induta, secum ad sacram duxerint cœnam. Recuperata valetudine, die uigesimo martii, perrexit, atque trigesimo Bopfingam aduenit, cursu itineris per norimbergam directo. Inter norimbergeneses inuenit nonnullos, ceteroquin bonæ mentis cultu insignes, quorum haud rectus de iustificatione & uitæ christianæ perfectione sensus fuerat, sed is, quem Reitzius in libro quodam prodidit. Improbabant vero Wirthii doctrinam, quæ cum euangelica conueniebat. Herrnschmidius uni alterique, ipsius de doctrinis istis requirenti sententiam, quod a puriore doctrina abeant, ostendit.

§. XIV.

Die dominica, quam iudica vocant, Bopfingæ cœpit concionari. Aprilis die primo supra vigesimum Nordlingæ sermonem habuit, tentamenti gratia; trigesimo ritu solemniter consecratus est, postquam in conuentu ecclesiæ ministrorum & scholarum eius de certis religionis capitibus, maxime recens controversis, sententia explorata esset, approbataque. Per decennium hoc functus est officio, religiose, avaritiæ quoque fugiens speciem. Cum vix muneris administrandi fecisset initium, morbo affectus est; quo profligato, expetebatur a comitis pontificii coniuge euangelica.

gelica, ut ipsi, tanquam aulicus doctor, inferuat. At ille tam cito traditam sibi provinciam deferere noluit. Die iunii decimo sexto vitam cum morte commutavit Haackius: cui successit Herrnschmidii pater, huic autem ipse. Novembris die vigesimo tertio in matrimonium duxit Sabinam Catharinam Schwartziam, virginem pudicæ & submissæ mentis, ac a strepitu liberioris vitæ alienam. Auditores plurimos, scribebat, esse circa terrena astutos, sed stupidos circa res cœlestes & diuinas. Senatores quidam cum cauponariæ rei dediti essent, magnum id extitit publicæ emendationis impedimentum. Quotannis quater celebrabantur nundinæ, ad quas ruricularum pontificiorum ex circumiacentibus pagis concurrebat turba; quorum saltationibus ciues quoque soliti erant se immiscere. Habebant divini verbi præcones autoritatem quandam malos coercendi: poterant enim eos ad se accersere, ac prohibere a sacra cœna. Instante autumno, Bauari Ulmam fraude capere conabantur; unde bellum in vicinum Bopfingæ locum translatum fuit, & bopfingenses partis utriusque copiis tributarios fecit. Gallicæ linguæ gnarus noster hostilis exercitus supremos duces, litteris, senatus nomine submisit scriptis, ad parcendum ciuibus, grauissimo pressis tributo, commouere annitebatur. Afflicti ciues, omissa sui emendatione, in desperationem inciderunt, & vix ad quandam

pœnitentiæ simulationem sunt adducti. Publicæ nonnullæ morum corruptelæ cessare tantisper visæ sunt. Facile se ciues a celebrandis bacchanalibus abduci patiebantur. Nuptiæ agitabantur sine profano concentu, choreaque. At non ita multo post magna morum deprauatio militum impietate facta est, maxime in illis, apud quos Hufari hospitabantur. Nam hi sensim a cultu Dei publico ita abstracti sunt, ut eum mox adspernarentur. De copiis prussicis, quæ in cæsaris exercitu erant, magna dysentericorum cohors Bopsingæ relicta est. His Herrnschmidius cum patre, tanquam medicus spiritalis, diligenter succurrit. Belli calamitate paulisper mitigata, multi ciues, quemadmodum cœperant, publicum religionis exercitium negligere perrexerunt; quod ecclesiasticis magnam faceſſebat molestiam, cum ipsi malo mederi studerent. Coniugia denuo lasciuus inaurabantur saltationibus. Anno MDCCVII. die dominica, quam quinquagesimam vocant, pro concione dehortatus est auditores a bacchanalibus. Quo facto magistratus illa in perpetuum abroganda decreuit, prohibuitque ciuibus tempore illo tibicinum, chorocitharistarum, & reliquorum huius generis ludionum operam conducere. Nonnullis bacchanalia postliminio admittentibus, ipse, denuo aduersus illa concionatus, permouit senatores, ut nouo mandato ea proſcriberent,

rent. Questus tamen est Herrnschmidius : nondum spiritali præditos esse indole, a quibus decreta huiusmodi proficiscantur ; unde nullum inde firmum posse præsidium expectari. Nullum institutionis publicæ priuatæque genus est, quod noster non adhibuit. Diebus festis & dominicis pueri puellæque in æde sacra, catechetico modo, docebantur. Idem fecit in schola, quoties hanc inuisit. Cum videret, in his exercitationibus, ex multitudine fieri, ut puerorum magna pars minus attente audiat, gregem in certas distribuit cohortes, & quotidie unam earum priuatim in ædícula erudiuit. Quamuis leniter cum auditoribus ageret, eum tamen timebant. Nemo de re spiritali ipsum consuluit ; quod ille partim ignorantia & fastidio, partim intempetiuo pudori, tribuit. Questus est, paruum doctrinæ conspici fructum. Id se adsecutum, ut omnes sciant, quid rectum, quidue prauum ducat : attamen ipsos antiquum tenere, sibi suum relinquentes iudicium, modumque viuendi. Interea se pergere in laborando sub auspiciis domini, tanquam cæcum & surdum, sperantem & credentem, non omnem perditum iri operam. Hoc temporis tractu, quo Boplingæ degit, scripsit de baptismo, de tribus peccatis, non agnitis, aduersus ebrietatem, bacchanalia, saltandi vesaniam : atque refellit argumenta, iactata pro sæmina principie,

cipe, euangelicam deserente veritatem. Consilium quoque agitavit de propagando ad græcos purioris veritatis, veræque pietatis studio.

§. XV.

Anno MDCCXII. Herrnschmidius novum publici laboris ingressus est curriculum, quadriennio circumscriptum. Idsteniensis princeps consulebat theologum halensem, Franckium, de adsciscendo sacrorum antistite. Hic commendavit Herrnschmidium; qui initio delatum recusavit munus; deinde vero, urgente commendatore, rem iudicio halensium theologorum permisit. Horum sententia erat, quod sequi debeat, quo vocetur; cui ille paruit, licet animus varie fuerit sollicitatus. Halam venit, certis rationibus motus, licentiæ, quam dicunt, theologicæ accipit titulum, habetque de peccato acediæ disputationem. Die XII. Julii a bopfingeri magistratu dimissionem impetrauit, ac statim se contulit Idstenum. Sensit animi tranquillitatem sub delegati diuinitus officii conscientia.

§. XVI.

Cum collegis se coniunxit arctissime, & concordissime vixit. Diei secundi vespera conuenere ad precandum. Inde secutus labor coniunctior duravit usque ad eius discessum.

Coale-

Coalescebant per illum sacri senatus membra ;
studente ipso tollere controuersiam atque si-
multatem , quæ ecclesiastico ordini cum po-
litico esse solet. Inprimis ad eius amicitiam
adiunctus est præfectus sacræ civilisque curiæ,
Gærtnerus, iustitiæ cultor, adiutorque pieta-
tis. In constitutionibus ecclesiasticis, a comite,
Ludouico, anno MDCXII. in lucem editis,
inueniebat quædam curatius administrandi
muneris præsidia. Idcirco illas anno
MDCCXIII. recudi curauit. Solennes eccle-
siæ ministrorum conuentus instituebantur fru-
ctuosius. Eximium eius studium fuit in pro-
hibendis ab ecclesia impiis & non idoneis do-
ctoribus. Medebatur durioris disciplinæ in-
commodis. Per ecclesiasticas sanctiones lice-
bat verbi diuini præconibus, a coena domi-
nica indignos arcere, & in peccatores exer-
cere censuram. Quemadmodum vero hanc
nonnulli utiliter adhibuerunt, ita non defuere,
qui ea ad priuatam vindictam abusi sunt.
Sexto hebdomadis die ecclesiastæ quidam,
ita dicti seniores, & prætor vrbani, in æde
sacra conuenientes, illos explorabant, qui ad
sacram cœnam erant accessuri. Scholas quo-
que emendauit Herrnschmidius : ac in idste-
nensi quotidie per horæ spatium docuit, tra-
ctauitque theologiam historicam & mathesin ;
die septimo horam illam tribuit alumnorum
cohortationi, ductu Macarii homiliarum. In-
ter-

tererant huic pietatis exercitio collegæ eius, omnesque præceptores. Orphanotropheum eius consilio conditum est. Passim inuenit homines, qui triennio quadrienniove amplius sacra abstinerant cœna: inter quos & ecclesiæ doctores extiterunt iurgia. Alius post alium ad eum accessit, & ad frugem redire pollicitus est. Quocirca in sanctiore senatu ipsillorum demandabatur cura, ut eos in ordinem redigeret, ac doctoribus faceret obsequentiores. Iussus quoque est ministros ecclesiæ monere de officio, quod cum pastorum munere ipsis erat impositum. Id cum facere aggredideretur, lætus non defuit successus. Effecit, ut edictis profigerentur publicæ morum corruptela. Pertinet eo, quod principis decreto encaniorum titulo cohonestata saturnalia interdicta sint. Erga segrege homines mansuete se gessit, eosque non vi, sed doctrina, studuit ad christianam societatem reducere.

§. XVII.

Data principes adeundi facultate prudenter usus est. Eius hortatu collega, Sternius, in aula apud filias principes quotidianum verbi cœlestis priuatim tractandi exercitium habere cœpit. Aderat quoque Herrnschmidius. Ex itinere reuersus princeps pater probauit illud, iussitque, ut hora continuaretur meridianâ,

diana, quæ proxime præcedit prandium. Ipse quoque cum serenissima coniuge, totaque aulicorum cohorte piæ huic exercitationi interfuit. Æstiuo tempore princeps cum coniuge ac filiabus plurimum temporis spatium in secessu bibricensi, prope Wisbadum, transigere solebat. Quapropter, ne illis hoc loco deesset diuini verbi minister, consilio precibusque consecutus est, ut dictus Sternius concionator aulicus crearetur, ad absentibus subueniendum. Celsissimos auditores istos non minus sincere, quam modeste, commonefecit ante sacræ cænæ usum, atque præparauit. Multi apud eum questi sunt de exactionibus publicis, & sumptuosa arcis bibricensis ædificatione, cui collecta summa impendebatur. Ille, ratus, non esse sui officii, in jus, factæque principis inquirere, quod animaduernerat, huic demisse tradidit ad diiudicandum, ut ipse suum exploraret opus, videretque, num recte, an secus faceret. Ita se muneris partes omnes administrare putabat, si non solum doceret ac solaretur, sed moneret etiam atque dehortaretur. Nihilominus magna in eum extitit principum gratia. Serenissimus patriæ pater libenter diligenterque publicis interfuit sacris. Filia principes ad salutis curam traductæ sunt. Defendit princeps sanctitatis cum veritate conjunctionem, in hæreseos suspicionem adductam. Impiis non licuit in aula palam se iactare. Con-

D

filia.

filiarius quidam, publicæ vitiositatis reus, se quotidie vino adusto ingurgitans, in omni nequitia iniustitiaque pro pretio conniuens, ab officio remotus est.

§. XIIX.

Principis exemplum profuit aliis. Et si Herrnschmidium ciues, antequam venit, valde formidauerant, nemo tamen, cum venisset, erga ipsum inhumanus fuit: quin nullius fere odium expertus est. Afflicti & iniuste oppressi ad ipsum confugerunt. In pontificiis & iudæis quoque amor in eum spectatus est; & illorum nonnulli ad veritatem euangelicam amplectendam adducti sunt. Hoc interuallo in lucem emisit præceptiones catecheticas, cantica sacra, scriptum de caupone pio. Anno MDCCXVI. tenaci afflictus est morbo: quo superato, contigit procurati hucusque officii finem, ac novum, idemque ultimum, suscepit.

§. XIX.

Rogatu A. H. Franckii idsteniensis princeps Halæ ægre reddidit Herrnschmidium: cui professio theologiæ ordinaria, & vicaria institutorum glauchensium directio demandabatur. Quo munere quam religiose, prudenter, & fructuose functus sit, ipso anno MDCCXXIII. quinto Februarii die demortuo,
pro-

programma docuit academicum, a ven. Langio scriptum, atque in exequiis eius publicatum. Addere quidem possem non pauca, si tempus iam permetteret conquirere, quæ ad hanc rem pertinent. Propositum ipsi fuit componere opus historicum, hoc insignitum titulo: *gesta Dei per reformationem Lutheri*. Existimavit, multa falso tribui naturalibus caussis, quæ ab occultis malorum spirituum operationibus oriuntur; idque historia ascetarum, Antonii & Hilarionis, illustrari. Liceat narrationem finire scriptiuncula, qua ego oprimi huius theologi, carissimi præceptoris mei, funus iui honestarum.

§. XX.

Solacium in desideratissimi doctoris iactura.
 Funestæ nonæ februariæ, Spenero, quanto ecclesiæ lumini! olim supremæ, redierunt proxime luctuosiores, acerbo mergentes funere spenerianæ indolis theologum, virum summe reverendum, amplissimum, excellentissimum, iohannem danielem Herrnschmidium, doctorem theologiæ & professorem meritissimum. Ereptum academiæ decus, ecclesiæ fidus subductum si lugent alii, & queruntur gravissime, alienis maxime ingemiscentes detrimentis; mirum non est effundi in lacrymas, & dolore suo prope exanimari, quorum res agitur præcipue

cipue, qui maiorem faciunt iacturam, nos,
 tam fidi doctoris discipulos omnes ac singu-
 los, qui cæteris inter alia argumentum sumus
 deplorandi casus, quo arctissima rupta sunt
 vincula, & dissociati coniunctissimi, coniuges,
 ad breue quidem tempus; vxore, matrona no-
 bilissima, sabina catharina Schwartzia, altero
 statim die maritum insequuta, liberi & paren-
 tes, præceptor ac alumni. Nescimus, vnde
 incipere querentes, quoue desinere debeamus?
 Fugiunt nos, quarum conscientia pareret solat-
 rium, diuinæ & propitiæ prouidentiae rationes;
 quibus permitti potuit, vt talis periret, vel
 nobis potius interciperetur, tam carus, tam
 utilis, tam necessarius vir, ex medio curriculo,
 procul a legitimo vitæ termino. Supra cap-
 rum nostrum est in hæc inquirere, & mirabi-
 les Domini perspicere vias; supra ætatem,
 & huic conuenientem modestiam, iniussos ex-
 cutere humana de tali casu & fati bonorum
 iudicia, laborare in proferendis melioribus, in
 ostendenda calamitatum & diuini amoris con-
 cordia, in natura mali explicanda, & tra-
 dendo mysterio crucis; quo ignorato, agimur
 in transuersum, & ad male de Deo, eiusque pro-
 uidentia, suspicandam. Liberati ab ista suspi-
 cione acquiescimus in voluntate summi numi-
 nis, reconciliati per filium patris, fauentis
 salutis nostræ, omnia facientis bene ac sapien-
 ter, quamuis bonitas eius & sapientia nondum
 plene

plene in omnibus intelligatur. Hinc sumimus solatii initia, & spem mitigandi doloris: non fero, sed iussu patris, nostrum migravit caput. Porro conuenit, dum cæteri lugent, ratiocinantur, lamentantur, si nostrum ex sensu beati metimur officium, nos, discipulos, animum erigere demissum & oppressum, non pati illum stupefcere sub luctu squalido; recognoscentes tempora præterita, & prospicientes in futurum, oculis a præsentis tempore, tam adstricto, contra morem, tantisper auersis. Ut erit futuro tempore, sicut a longo fuit, & durauit mire; ex quo, si velimus, poterimus damna ablati doctoris refarcire: sic est in præterito tempore, quantulumcunque hoc fuerit, quo talem habuimus doctorem, propter quod gratias agamus Deo, in hoc tribuenti, quæ nemo meritus erat; scilicet cum reliquis præceptoribus venerandis, eodem, quo defunctus, animatis spiritu, virum, qualem vix seculum tulit, viditue schola alia, non sibi viuentem, sed Christo, nobis, ecclesiæ, vacantem alumnorum, sincero animo, & a suis commodatibus alieno; cuius princeps erat cura illos vindicare ab exitio, in quod ruimus cæci, vindicatos, & ad serua conuersos idoneos efficere aliis seruandis. Causam habebunt non prædicandi solum numinis, sed, quod insolens, gaudendi in summa hac tristitia, quorquor alta mente istius disciplinæ fructus reposuerunt,

& quales facere studuit, tales sunt facti, ad omnē recte factum bene comparati, instructi, armati, confirmati scientia & vsu veritatis, proferendæ ad populum integre & cum successu. Hic effectus sancte pieque ab illo administrati muneris, post fata beati superstes manet: quem si retinere augereque cupimus, vt cupere debemus, audiamus, sequamurque apostolum, ostendentem, quo animo, quoque adparatu iusta conueniat doctori soluere, nempe respiciendo ad finem discessumque eius, & fidem imitando. Spectauimus nostrum sub finem vitæ, iactatum mundano mari turbulentissimo, per cunctas tempestates prouectum fidenter, adpellere in portum cœlestem: huc mentem & cursum exemplo illius dirigamus, tanquam peregrini & absentes a patria, non oblitimortis incertum, ab omnibus decantatum, cogitatum a paucis! Inter hæc nostri recordemur fidem, qua prospere confecit iter tam periculosum, documentis spectatam luculentissimis, in toto vitæ actû: reminiscemur animum illius rectum in fide, Deoque plene ad dictum, radicatum in Christo, submisisse de se sentientem in magno fidei & virtutis progressu, in dignitatum honore, in copiosissimo eximie variæque eruditionis adparatu, quem totum ad Christi cognitionem referebat, præ hac illam putans pro nihilo. Recogitemus reliquum fidei opus, exercitium, laborem in exequendis

quendis muneris sanctissimi officiis omnibus, in docendo, hortando, monendo, consulendo; sub patientia singulari, in maximis difficultatibus & incommodis, promte toleratis, fortunæque antepositis lautiori; in vitæ integritate, exaggerata veris virtutibus, & ad finem retenta. Talem fidei suæ imaginem in nostra conscientia reliquit dilectissimus doctor: vitam ista hic custodiretur, nostræque ad eam conformarentur mentes! Efficiat id diuinus spiritus in quouis tanti viri auditore! Per quos hoc facit, ecclesiæque nos parat, incolumes seruet viros venerandos, theologiæ in hac academia professores, præceptores nostros fidelissimos, & omni obsequio ac amore prosequendos! Mœrorem, quo adficiuntur, minuat, abstergat, repræsentato solidi solatii argumento, iucunda triginta annorum experientia, cognitoque a tam longo tempore supremi domini amore, propitia prouidentia, auxilio multiplici & mirando, quo stant in hunc diem! Tribuat porro, sicut dudum cœpit, labori ipsorum successum, quem vno animo, studioque quærunt impensissimo, quo totum conuertunt muneris conatum, vt euangelicæ doctrinæ puritas & obsequium longe lateque propagetur, vt depellatur ab ecclesia euangelica otiosæ fidei dedecus, ab ipsis purioris religionis instauratoribus tantopere damnatum! Frouehat singulos ad summum senectutis gradum,

dum, nec eos olim subtrahat nobis, quin plures relinquant sui similes, pares colendæ vineæ dominicæ, & prohibendis ab illa corruptelis! Quod ut fiat, optant cum boni omnes, tum maxime tam fidorum præceptorum amantes alumni, & in his I. H. C. P. p. MDCCXXIII. Februar. XIV. die, quo beato publice est parentatum.

APPENDIX

APPENDIX.

Jo. Aradius in præfatione ad theologiam
germanicam:

Notum est satis superque, intra sepeuaginta
annorum spatium permultos libros de re-
ligione christiana, doctrina fideque a diuersa-
rum religionum sectatoribus fuisse conscriptos,
ita ut ad illos omnes exhauriendos non suffici-
at unius hominis vita. Quid vero ad christia-
ne vite culturam veramque penitentiam (que
præ omnibus aliis & indefinenter inculcanda
esset & prædicanda,) utilitatis hinc redierit,
testatur experientia: qua quidem non obscure
colligere licet, eum in finem religionis dissensio-
nes & controuersias tot iam annis agitatae, Sa-
ianam de doctrina excitasse, ut veram hinc
penitentiam vitamque christianam, in quo veri
christianismi cardo versatur, præpediret, im-
mo plane deleteret, ut quidem abunde videre est.
Si paullo penitius mundum quis inspexerit, vi-
derit facile, indies in peius illum ruere, quum
controuersandi & altercandi pruritu laborantes
homines scribendo ac rescribendo unice sint
intentii. Sub ipsis christianismi initiis penitentia
& sancta christianaque vita magis urgebatur,
et ipsa Christi doctrina in vitam transferretur.
Et ita quidem veros christianos decet. Hinc
vero satis superque apparet, quod eo ipso, quo
doctrinam ac christianam religionem conserva-
restu-

re student homines, magis magisque illam amit-
tant; siquidem veram penitentiam vitamque
christianam ita prorsus exstingui patiuntur, ut,
quid sit vera penitentia, quidue noua vita, que
ipsa excellentissima vita Christi est, vix constet.
Quum autem pura doctrina non habitet, im-
mo habitare nequeat in hominibus, penitentia
vacuis, quippe qui Christo, aeterna illi veritati
ac luci, vita sua reflunt; hinc vero sat crassus
error est, puram doctrinam, posthabita vita
christiana, scribendo saltem ac disputando velle
conseruare, inque eo tam operoso conatu desin-
dere. Hoc nihil aliud est, quam verbis pro doctri-
na pugnare, vita vero & re eandem impugnare.
Vnum quidem faciendum erat, alterum vero neu-
tiquam omittendum; ne altera manu reapse
destruamus iterum, quod altera edificasse vider-
mur. --- Cui itaque hono, quod tantum laborem
in Christi doctrina defendenda insumamus, vitam
autem eius susque deque habeamus? Dominus
enim non modo doctrinam, sed & vitam suam
nobis discendam praecepit. Discite a me, in-
quit ipse, quod mitis sim & humilis corde,
Mattb. XI, 30. Quasi diceret: duas has vir-
tutes, vt ipsa vita christiana principia, primum
addiscite, & vt basin illas ponite, cui dein tota
vita vestra superstruatur. Si tanto ardore vita
Christi hominibus inculcata fuisset, quanto do-
ctrinam eius propugnari videmus; procul dubio
meliori loco forent res humana in omni-
bus huius vita statibus.

Ad 263

S

1449
323

19
25

Inches 1 2 3 4 5 6 7 8
Centimetres 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20

Farbkarte #13

B.I.G.

VITÆ
IOANNIS DANIELIS
HERRNSCHMIDII
THEOLOGI HALENSIS
ILLUSTRAMENTA

COLLEGIT AC EDIDIT
IO. HENR. CALLENBERG
PHIL. PROF. PUBL.

Halæ in typographia instituti iudaici
C13 13 CC XXXV.

